

Kapitlet presenterar problemet ur olika vinklar, och hjälper läsaren att på ett konkret sätt reda ut problematiken och ta ställning. Ett exempel är delkapitlet ”Trädgårdens karaktär”. Att slentrianmässigt placera in anläggningen i en ”stil” som renässans eller barock, och nöja sig med det, är idag långt ifrån tillräckligt:

En trädgårds individuella karaktär är summan av de naturliga förutsättningarna, alla inblandade personers smak och kunskaper uttryckta i den första anläggningen på platsen, i de förändringar som gjorts där under årens lopp och i den kontinuerliga skötseln (s. 160).

Den sista delen av vårdprogrammet, skriver författaren, är det kapitel som beskriver målet för det långsiktiga underhållet: ”Med målbeskrivningen tar man steget från vad trädgården har varit och vad den är idag till vad trädgården skall bli” (s. 179). Här behöver man samtidigt tänka både bakåt och framåt. Målbeskrivningen skall vara formulerad så att läsaren lätt kan sätta sig in i vad trädgården skall ha för utseende, funktion, innehåll och material. Behövs mer omfattande åtgärder eller stora förändringar i skötseln för att uppnå målet skall även detta tas upp.

Ett viktigt delkapitel som anknyter till värdering och mål behandlar trädgårdens föränderlighet och hur denna skall hanteras. Det är stor skillnad mellan trädgårdens inneboende föränderlighet genom de levande naturliga materialens naturliga cykler och att förändra en trädgård genom att göra om den. Trädgårdar måste odlas om de skall förbli trädgårdar:

Bevarande av trädgårdar kräver att man inte bara accepterar förändring som ett nödvändigt ont, utan att man aktivt utnyttjar föränderligheten för att bevara det man vill ha kvar i trädgården och för att ändra eller bli av med det man inte vill ha (s. 187).

Fortsatt vård på rätt sätt är avgörande för att anläggningens värden skall bevaras. Här kan man göra en jämförelse med naturvärden, där man ibland försökt bevara miljöer och biologisk mångfald genom att avbryta all mänsklig påverkan, och inte tillåta fortsatt bruk av exempelvis äng och skog enligt de tidigare använda traditionella metoderna, bara för att upptäcka att detta istället lett till att naturvärden försvagats. Trädgårdsvård och vård av brukad natur kan ibland överlappa, exempelvis när det gäller herrgårdsparkar eller skogskyrkogårdar.

Boken avslutas med två bilagor som förtjänar specifikt omnämnande. I bilaga 1 listas de olika vårdprogram, skrivna av ett antal olika institutioner och författare, som analyserats och studerats till grund för boken, ordnade efter anläggningarnas namn. Bilaga 2 är en konkret vägledning till arkiv och museer som kan tänkas ha källmaterial om historiska trädgårdar.

Anna Andréasson, Stockholm/Helsingborg

Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv. Lina Midholm & Katarina Saltzman (red.). Institutet för språk och folkminnen, Göteborg, i samarbete med Folklivsarkivet, Lunds universitet, Göteborg 2014. 384 s., ill. ISBN 978-91-86959-14-2.

Om något kan definieras som en folkreligion i Sverige må det vara naturen, sannolikt det mest heliga som den moderna, urbaniserade och sekulariserade människan kan förhålla sig till. Naturen är både ogripbar och platsbestämd, föremål för såväl dyrkan som fruktan. Samtidigt är naturen något som man kan reflektera över, fantisera om, vistas och finna styrka och rekreation i. Kort sagt, naturen är tillämpbar i livets alla skeden och för de mest olikartade målsättningar. Naturen har även varit föremål för människans studium i århundranden, särskilt från naturvetenskapliga discipliner såsom biologi, ekologi och zoologi med alla dess subinriktningar. Dock har de kulturvetenskapliga perspektiven och forskningsambitionerna inte varit lika framträdande eller betydelsefulla. I klimatkrisens kölvatten har ett nytt forskningsfält vuxit fram om att humanistiska och kulturvetenskapliga frågeställningar utgör en minst lika central beståndsdel i vår förståelse av hur denna kris skall hanteras.

En ny antologi har sett dagens ljus, *Naturen för mig: Nutida röster och kulturella perspektiv*, och den kan kanske kallas ett aptitligt populärvetenskapligt verk, men det är ett samarbete mellan Institutet för språk och folkminnen och Folklivsarkivet i Lund. I en generös sammanställning har kulturarvsinstitutioner och forskare, främst etnologer, anlagt kulturvetenskapliga perspektiv och metoder för att undersöka våra förhållningssätt till naturen i den samtida vardagskulturen. Antologin har föregåtts av ett omfattande kartläggningsarbete av företeelser och förhållningssätt gentemot naturen, där ”vanliga” människor har fått

delge sina berättelser och erfarenheter av umgänget med naturen. Flera av de insamlade beskrivningarna, berättelserna och dikterna har även offentliggjorts i verket, liksom ett stort antal fotografier och illustrationer. Naturen är som bekant i högsta grad visuell eller illustrativ, och bilden av naturen såsom människor har fångat den eller velat fånga den tillför ett viktigt element i vår förståelse.

Naturen för mig består av elva olika rubriker, tematiska inriktningar som väl fångar vårt umgänge med naturen, såväl vår föreställning om den som de praktiker som vi utför i den. Naturen har även ett romantiskt skimmer över sig, något som kan fångas i konsten eller genom fotografiet, något som kan förmedlas genom berättelser och myter eller som föremål för medicinsk eller andlig praktik. Det är lätt att föreställa sig hur människor på landsbygden i jordbrukssamhället kunde uppfatta en rotvälta eller stubbe som ett troll eller hur den lätta dimman på åkrarna eller hagarna kunde uppfattas som dansande älvor. I det romantiska förhållningssättet möts det vackra och det farliga. Att de flesta vykort med naturmotiv är tagna i soligt väder med täta skogar, böljande hav, snötäckta berg eller blomstrande ängar och hagar är knappast heller någon tillfällighet, vem vill betrakta kalhyggen eller risiga partier som inte tycks fylla någon funktion?

”Det farliga” i naturen kan vara väldigt påtagligt och konkret. Denna tematik behandlar Charlotte Hagström under rubriken ”Otäcka djur och tråkig natur”, där såväl sorkar som vildsvin och mördarsniglar får samsas om utrymmet för människors uppmärksamhet för något som skall bekämpas med alla tänkbare medel. Risken att möta ett vildsvin i skog och mark är relativt liten, men med en ökande stam krävs ändå en ökad beredskap för att tvingas hantera ”det farliga”, och det är samtidigt en påminnelse om att naturen inte endast är en ofarlig och trygg plats för strövtåg och rekreation. Människan är aldrig ensam i naturen och har inte heller ensamrätt till att bruka den, även om hon emellanåt tycks tro att rovdriften av naturen utgör en naturlig del i umgängeskontraktet med den.

Naturen som utomhusrum har länge utgjort ett föremål för en mängd olika aktiviteter, och flera av dessa ägnas utrymme i *Naturen för mig*. En aktivitet som gör sig påmind varje höst utgör älgjakten, och denna praktik ägnar Lars-Eric Jönsson uppmärksamhet, där han laborerar med begreppet ”tidsgeografi”, lånat av geografen Torsten Hägerstrand, vilket betyder en kombination av historia och geografi, en världsbild

fylld med empiri. För t.ex. ett jaktlag får det tidsgeografiska mening då landskapet, där jakten äger rum, blir orienteringsbar och begriplig genom de minnen som jakttagarna förmedlar och traderar till de övriga i laget. Ett särskilt träd eller en dunge kläs med mening, då en särskild händelse kan kopplas till en specifik plats, kanske i form av nedläggandet av en riktig ”tolvtagare”. En annan aktivitet som kan relateras till naturumgänget utgör den fysiska träningen, vilken Karin S. Lindelöf har forskat kring. Många människor som föredrar att träna utomhus i form av löpning, promenader eller skidåkning tycks betrakta denna träningsform som mer ”äkta” eller ”frisk” eller rent av mer ”naturlig”, att utomhusträningen har betydelsefulla kvaliteter som ett gym eller en inomhusanläggning inte kan erbjuda. Vid sidan av den friska luften som motionärerna förmodas ha glädje av kan de naturvyer som passerar revy under löpningen utgöra ett slags bonus, som ytterligare förstärker intrycket av naturen som det ”egentliga” träningsrummet. Samtidigt lyfter Lindelöf fram de känslor av fara som kan uppstå när t.ex. en ensam kvinnlig motionär inser att någon med onda avsikter kanske har observerat henne en mörk kväll i elljusspåret. Åter igen, naturen som en potentiellt farlig plats att vistas på.

Att naturen inte endast utgör en plats för friluftsliv och rekreation vare sig det handlar om fysisk träning, skogs promenader, jakt och fiske, svamp- och bärplockning m.m. visar Göran Sjögård genom att lyfta fram de grupper som faktiskt utför sitt dagliga värv i naturen, som t.ex. telearbetare eller skogsarbetare. Naturen och dess produkter utgör en viktig inkomstkälla för såväl lant- som skogsarbetare, men naturen kan även fungera som arbetsplats för t.ex. väg- eller lantmäteriarbete. Naturintresset kan också fungera som en inkörsport för det yrkesval som man senare gör, och att man vuxit upp i en naturintresserad familj kan även ha betydelse för önskan att ”arbeta med händerna” i ett naturrelaterat yrke. Naturen kan även vara krävande för den som tänker sig att arbeta i och med den, man måste vara beredd att vistas i naturen i alla typer av väderlekar, vilket i sig kan framstå som ”stärkande” eller ”härdande” för den enskilde. Inte minst bland militärer kan en sådan retorik förekomma.

Hur naturen kan vara föremål för en artikulerad expertkunskap visar bl.a. Susanne Nylund Skog, när hon berättar om de olika mer eller mindre jargongliknande begreppen som förekommer bland fågelskådare, vilka fungerar som ett slags ”tyst kunskap”. Den kan verka

utdefinierande för dem som inte behärskar den, eller för dem som inte är lika erfarna som de som besitter den. Att behärska begreppen går hand i hand med kunskapen om hur man uppträder som fågelskådare och hur man kommunicerar med dessa. Den tysta kunskapen kan i vissa fall även förekomma bland svampplockare och jägare. Den kan fungera som en välkomnande värmestuga för dem som innehar den, men lika mycket som en iskall frysbox för dem som inte avancerat i hierarkin eller har de rätta kontakterna.

Naturen för mig är, som titeln antyder, högst subjektiv och det tycks inte finnas några fastslagna sanningar för hur man skall känna, tänka och uppleva naturen, vilket utgör ett sympatiskt grundackord. I den andan framstår inte heller forskarnas analyser som mer centrala eller talande än informanternas erfarenheter, tankar eller känslor, i någon mening. Antologin är mycket tilltalande, attraktiv och uppslagsrik och är vackert illustrerad, men skall jag ändå lyfta fram en tankelinje som framstår som mer central än de övriga får det vara idén om ”den besjälade naturen” eller ”den heliga naturen”, som bl.a. behandlas av Tora Wall och Jochum Stattin. Bortsett från det folkloristiska perspektivet, som är intressant nog, är det en idé som hade varit värd att diskutera mer. En syn på naturen som helig eller okränkbar, som ofta diskuteras i termer av ekocentrism till skillnad från antropocentrism, dvs. människocentrerad, får ofta vara en utgångspunkt för hur vi skall komma tillrätta med klimatkris, miljöförstöring och människans rovdrift på naturen. Utgångspunkt är att naturen kan vara ”besjälad”, att den kan känna och att den kan tala till oss, att den har ett berättigat värde i sig. En sådan utgångspunkt kan utgöra nyckeln till ett radikalt annorlunda förhållningssätt, vilket har sitt ursprung i flera andliga traditioner, och som allt fler tycks tilltalas av. Dessa perspektiv saknas dock i den annars så mångskiftade framställningen.

Henrik Brissman, Lund

Utsikt från prästgårdstrappan. Prästgårdsliv i Växjö stift under 1900-talet. Lena Larsén (huvudred.), Katarina Dunér, Bengt G. Hallgren & Karin Wittenmark (red.). Växjö Stiftshistoriska sällskap – skrifter 18, Växjö 2011. 212 s., ill. ISBN 978-91-86144-27-8.

Att blicka tillbaka på det förflutna och sin uppväxt gör nog de flesta av oss mer eller mindre regelbundet.

Somliga ger också dessa tillbakablickar skriftlig form. På senare år har en våg av självbiografiska skrifter författade av barn till s.k. kända föräldrar sköljt över oss och genren är på intet sätt ny. Författarna till antologin *Utsikt från prästgårdstrappan. Prästgårdsliv i Växjö stift under 1900-talet* har en delvis annan ambition med sin bok. Det handlar inte bara om personliga tillbakablickar, även om dessa utgör själva grunden för texterna, utan är också ett slags räddningsaktion med närmast etnologiska förtecken. Så skriver förre biskopen i Härnösand, tidigare domprost i Växjö, Bengt G. Hallgren, i förordet: ”När en kultur håller på att försvinna och det fortfarande finns personer i livet som upplevt den, är det angeläget att utifrån deras hågkomster och upplevelser dokumentera vad de minns. Det är också viktigt att utifrån en sådan dokumentation försöka analysera vad den kulturen betytt både för de berörda personerna och för samhället i dess helhet. Beträffande prästgårdarna är det angeläget att se vad de betytt för församlings- och sockenlivet” (s. 7).

Utifrån insikten att den gamla prästgårdskulturen håller på att försvinna, ja, i princip redan har försvunnit, inbjöd herrskapet Hallgren, Anna Lisa och Bengt, ett antal prästbarn för att diskutera minnen från prästgårdsuppväxten och ett eventuellt intresse för att dokumentera prästgårdskulturen i dess olika former. Inledningsvis stod prästgårdsträdgårdarna i fokus, vilket resulterade i en publikation om prästgårdsträdgårdar utifrån barndomsskildringar, därefter kom även uppväxtminnen och levnadsskildringar per se att fånga intresset, vilket i sin tur resulterade i föreliggande bok med bidrag av tjugo författare, varav flertalet är prästbarn. Den skildrade perioden omfattar i huvudsak 1930–1950-talen.

Bokens uppläggning är ambitiös med en introduktion och översikt av tidigare forskning och dokumentation av prästgårdsliv och prästgårdskultur. Därefter följer skildringar av livet i och runt olika prästgårdar i Växjö stift, samlade under de tematiska rubrikerna ”Prästgårdsliv på landet”, ”Kontinuitet och förändring”, ”Prästgårdskultur”, ”Generationsväxling” samt en epilog av Lars Aldén. Därtill har fogats såväl person- som ortnamnsregister samt lästips för vidare samtal och studier.

Bengt G. Hallgren har författat introduktionskapitlet. Det är välskrivet och ger en god utgångspunkt för det som komma skall. Dock måste jag göra en kritisk anmärkning, inte minst som jag själv är part i målet. Hallgren skriver på sidan 14: ”Det skulle vara